

Аспекти на личностния подход в учебно-възпитателната работа със студентите

Ст. ас. Иван ИВАНОВ
Висш педагогически институт — Шумен

През последните десетилетия трайно в научния речник влезе понятието подход. Разработени бяха основите на системния, програмно-целевия, мултипликационния и др., а в педагогиката — и на комплексния и интегралния подход. В съвременна интерпретация под подход се разбира йерархична система от идеи, свързани в едно цяло и определящи позицията на изследователя и начина на анализ и управление на явленията и процесите. Най-често системата от идеи е дедуктивна и те са разработени до нивото на принципи. Начинът на приложение на един или на друг подход в дадена наука се определя от обективната общност с базовата за подхода наука и от степента на близост на предметните им области.

Един от основните подходи в психологията това е личностният подход. Той беше обосноваан и разработен в средата на 60-те години най-напред в СССР — от К. К. Платонов, А. Н. Леонтьев и др., а също така и у нас — от Г. Пиръов, А. Петков и др. Личностният подход в психологията е следствие от приложението на по-общия системен подход към човешката личност. В класическия си вид той се отнася преди всичко до проучването на особеностите на личността — конкретна или абстрактна.

Под личостен подход в психологията се разбира не всяко изучаване на личността, а такова, при което чрез личността като цяло се познават нейните елементи и връзката помежду им. Личността се тълкува като съвкупност от вътрешни условия, през които се пречистват всички външни въздействия. Поведението на личността се определя не само от външните условия, но и от собствените ѝ особености. Методологическа база на личностния подход са принципите на детерминизма и връзките на системния подход.

В педагогическата литература понятието „личностен подход“ се употребява двустранно като методологическа база за изучаването на човешката личност — първата същност се интерпретира когнитивно

психологизирано. Същевременно идеите на личностния подход почти не се използват като нормативна основа на педагогическата дейност. Получава се парадоксална ситуация — понятието „личност“ се среща на всяка страница, но и досега липсва цялостна и единна педагогическа концепция за личността. Обикновено в педагогическата литература се срещат парафрази на известни психологически и социологически концепции, които са важни и имат методологическо значение, но не са педагогически, защото най-често липсва педагогическата позиция. Особено голяма слабост е липсата сред принципите за комуникативно възпитание на принцип, изразяващ същността на личностния подход и включването на негово място на принцип за съобразяване с възрастовите и индивидуалните особености на детето (във вузовската педагогика — на студента), което се прави по традиция. В случая е допусната същата грешка, за която пише А. Н. Леонтьев — съсредоточаването върху индивидуалните особености на човека не води до никъде, защото не може да се съди за това, коя от тези особености е белег на личността и коя — не.¹

Педагогическото разбиране за личностен подход включва такава система от идеи и принципи, при която във всички звена на педагогическия процес — от формирането на целта до нейната реализация на човешкия индивид — се гледа като на реална цялостна личност. От гледна точка на личностния подход всяко педагогическо действие води до промяна в личността на възпитаника или влияе върху нейната стабилност. От такава позиция правилността на едно или на друго педагогическо действие се определя от ефекта му по отношение както на личността, така и на обществените връзки, в които тя е включена.

Педагогическото въздействие има ефект само когато засяга цялостно личността на възпитаника. При това ефектът е толкова по-силен, колкото засяга интегративното качество на личността, а не отделни личностни компоненти. Всеки опит да се влияе само върху един от тях нарушава пропорционалността и хармонията в системата личност. Личностният подход изисква изграждането на модела на човешката личност — идеален и реален, като през определени периоди от време става сравняване на единия и другия модел и на тази основа определяне както на ефективността от досегашния педагогически труд, така и на разработването на програма за бъдещ такъв.

Основната формула на личностния подход в педагогиката е така да се организира взаимодействието на външните и вътрешните фактори за развитие и формиране на личността, че да се осигурят оптимальни условия за всеостранното ѝ развитие с оглед на реалното ѝ място в системата на обществените отношения, социалната връзка и индивидуалните ѝ особености.

Аспекти, в които би трябвало да се разглежда личността на студента от позициите на личностния подход и свързаните с тях задачи, са следните:

1. Личността на студента като обект на изследване на метаиндивидуално ниво. Личността като индивидуалност в социално-културно полежение от другите хора, тълкувана като субект на специфична актив-

¹ Леонтьев, А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М., 1977. с. 161.

ност. Стимулиране чрез учебно-възпитателния процес във ВУЗ на личностното своеобразие на студентите.

2. Личността на студента като обект на изследване и формиране на интериндивидуално ниво. Личността като член на групата. Личностното в груповото и груповото в личностното. Формиращо влияние на студентската група върху индивида. Формиращо влияние на взаимоотношенията с преподавателите.

3. Личността на студента като обект на изследване на интраиндивидуално ниво. Личността в другите — идеална представеност, персонализация. Ефект от личностното въздействие върху другите.

4. Личността на студента като социален тип. Роля и функции на студентите в обществото. Учебно-възпитателният процес във ВУЗ и ефективността му за формиране на типични черти на личността на студентите.

5. Личността на студента като субект на социална дейност. Ефективността на учебно-възпитателния процес във ВУЗ за формирането на личността като субект на бъдеща професионална дейност, обществено-политическа дейност, бит, свободно време.

6. Личността на студента като субект на саморазвитие. Учебно-възпитателният процес във ВУЗ като комплексно средство за стимулиране и управление на самовъзпитанието и самообразованието на студентите.

Приложението на личностния подход в учебно-възпитателната работа със студентите изисква реализация на педагогически целесъобразни мерки, насочени не само към изследването на студентите в посочените аспекти, а и активно въздействие върху тях, визиращо цялостното им личностно развитие.

Приложението на личностния подход в практиката на ВУЗ се затруднява от вече достатъчно устойчиво формираните личностни структури, които се характеризират с огромно своеобразие и неповторимост в конкретността. Това изисква учебно-възпитателният процес със студентите да е крайно индивидуализиран, при това от максималистична позиция. Всеки опит за унифициране и стандартизиране на работата с тях води до нарушения на изискванията на личностния подход.

Работата със студентите по задачите, поставени от приложението на подхода в различните висши учебни заведения, се намира на различно ниво — и като степен на възникване на необходимостта от такава работа, и като реално действаща система, и като обхват на студентите. В мнозинството от случаите там, където се извършва подобна дейност, това се прави интуитивно и без точно фиксирана цел. Възникването на съответна програма за комплексно въздействие върху студентите е първата стъпка към реализиране на личностния подход в учебно-възпитателния процес.